

av Mattias Jonsson och Gunilla Carlsson i Hisings Backa
(S)

Ett moderniserat uppdrag för Medlingsinstitutet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att verka för ökad jämlikhet, vad gäller löneläge, mellan mans- och kvinnodominerade yrkesområden och branscher.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som får i uppdrag att modernisera Medlingsinstitutets uppdrag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör förtydliga Medlingsinstitutets regleringsbrev samt förordning med instruktion.

Motivering

Statens myndighet Medlingsinstitutet har som ett huvudmål att verka för en väl fungerande lönebildning. Det finns en bred uppslutning från det politiska systemet, fackföreningar och arbetsgivarorganisationer att Sverige har mycket att vinna på detta. Lönebildning är komplicerat och slutprodukten är beroende av de roller olika aktörer spelar. Alla anställda på svensk arbetsmarknad påverkas av hur väl lönebildningen fungerar.

Genom inrättandet av Medlingsinstitutet har staten de facto blivit en aktör med både direkt och indirekt inflytande över vilka som även fortsättningsvis ska tjäna mycket eller litet och om löneskillnaderna mellan män och kvinnor eller mans- och kvinnodominerade sektorer ska öka eller minska. Att detta har blivit möjligt har att göra både med hur myndighetens uppdrag formulerats och hur det tolkas av myndigheten.

Det unika med Medlingsinstitutet är att det är en myndighet som hela tiden måste erövra de löneförhandlande parternas förtroende. Detta förtroende är för närvarande ordentligt naggat i kanten, särskilt vad gäller de fackförbund som företräder medlemmar i kvinnodominerade branscher och yrken.

Den fackliga kritiken handlar framförallt om att ansatser till relativlöneförändringar från mans- till kvinnodominerade branscher/yrken, liksom låglönesatsningar, med konsekvens förhindras i medlingssituationer. Uppfattningen är att Medlingsinstitutet inte längre medlar, på det sätt man normalt sett uppfattar betydelsen av ordet medling som enande och kompromissande, utan snarare fastställer en procentsats som ska följas av alla. Medlingsinstitutet kanske kan uppfattas som en neutral aktör av dem som inte i detalj känner förhandlandets villkor, men i praktiken är det en vanlig uppfattning bland förhandlare att staten på det här sättet medverkar till att konservera bland annat lönediskrimineringen av kvinnodominerade branscher och yrken.

Vilka mål bör ett modernt samhälle ha för lönebildningen? Utgångspunkten för en sådan problematisering bör vara att var tid har sina värderingar och normer. Att man på 1950-talet hade mycket låga särskilda så kallade kvinnolöner återspeglade den tidens uppfattning att mäns arbetsinsats per definition är mer värd än kvinnors. Normer är emellertid inte någon statisk materia, eftersom uppfattningen om vad medborgarna anser vara rätt och riktigt förändras över tid. Under 1960-talet ansågs kvinnolönerna så upprörande låga att arbetsmarknadens parter skapade förutsättningar för att löneläget i kvinnodominerade yrken skulle närma sig de mansdominerade.

De senaste 30 åren har utvecklingen gått i stå. Mycket litet händer med lönegapet mellan kvinnor och män, det ligger fast kring 14-15 procent. Frågan måste ställas: Är 1981 års löneskillnad förenlig med vad svenskarna tycker i dag? Vi menar att den pågående lönediskrimineringen av kvinnodominerade branscher och yrken går på tvärs emot den allmänna uppfattningen. En rapport från LO (2011) visar att 83 procent av alla anställda på svensk arbetsmarknad anser att kvinnor har för låga löner jämfört med män. Det finns utan tvivel en bred uppslutning i Sverige kring kravet på mer jämställda löner. Vilka medel finns i dagsläget för att modernisera lönestrukturen, de relativa lönerna, till de kvinnodominerade branschernas/yrkenas fördel? För närvarande finns en bred samsyn kring att industrin ska förhandla sina avtal först. Det är bra att man i industrisektorn tar hänsyn till nivån på löneökningarna i Sveriges viktigaste konkurrentländer och till förväntad produktivitets- och prisutveckling i Sverige. Men utvecklingen visar att detta inte är tillräckligt för att förändra de relativa lönerna. I

avtalsrörelsen 2013 var LO-förbunden överens om en krontalsökning och en låglönesatsning som skulle gynna kvinnodominerade branscher framför mansdominerade. I likhet med avtalsrörelserna 2010 och 2012 bortsåg Medlingsinstitutet från detta och bestämde att den konkurrensutsatta industrin löneökningstakt var det ”märke” som skulle gälla för hela övriga arbetsmarknaden. Myndighetens medlare accepterar således inga avvikelser från ”märket”, oavsett bransch, yrke, kön och löneläge. Detta leder till att krontalslöneskillnaderna mellan mans- och kvinnodominerade branscher fortsätter att öka, trots medborgarnas önskan om motsatsen.

Till detta ska läggas att mansdominerade branscher ofta har marknadskrafterna i ryggen och kan förväntas få en viss löneglidning utöver normen och att avtalsområden som kommer överens om så kallade sifferlösa avtal kan runda lönenormeringen helt, genom individuella löneförhandlingar. I praktiken bidrar alltså en statlig myndighet till att löneskillnaderna mellan mans- och kvinnodominerade branscher kan komma att öka ytterligare, utöver det procentmedlingarna ger upphov till. Det är mycket bekymmersamt att staten medverkar till att öka löneskillnaden mellan män och kvinnor, tvärs emot alla vackra deklamationer om motsatsen i andra sammanhang. Att vilja öka jämställdheten och samtidigt motarbeta den borde inte ligga i statens intresse.

Att det uppstår konflikter mellan parterna om hur löneökningarna ska fördelas mellan branscher eller yrken är vare sig nytt eller konstigt. Meningen är att förhandlingssystemet ska lösa detta dilemma. Förhoppningen var att Medlingsinstitutet skulle understödja lönebildningsprocessen, men i stället har det under senare år lett till kompensationskrav och konflikter. Frågan om lärarlönerna visar hur schizofren staten är när det gäller lönebildningen. När trycket blir tillräckligt stort drar sig inte staten för att direkt blanda sig i, genom att tillföra pengar till höjda löner till en (1) av alla underbetalda och felavlönade kvinnodominerade yrkesgrupper. Ännu ett exempel på dubbla budskap som skapar stor osäkerhet hos arbetsmarknadens parter.

Förtroendet för statens del i lönebildningen måste återupprättas. Om staten ska ha fortsatt stort inflytande över alla anställdas löner är också staten förpliktigad att säkerställa att Medlingsinstitutets uppdrag och befogenheter är i takt med tiden.

Myndighetens uppdrag ska inte, som i dag, kunna tolkas och praktiseras på sådant sätt att staten i praktiken motverkar jämställdheten. Principiellt är det därför mycket viktigt att säkerställa att Medlingsinstitutet, inom ramen för lönenormeringen, får tydligare mandat och verktyg som understödjer en utveckling mot större löneökningar för

kvinnodominerade branscher. En utredning av myndighetens uppdrag behöver därför tillsättas.

Det behövs även en översyn av på vilket sätt myndigheten ska hantera förväntad och faktisk löneglidning inom ramen för lönenormeringen, liksom hur hänsyn ska tas till snedvridande effekter av sifferlösa avtal. För att få kunskap om i vilken grad myndigheten årligen, direkt eller indirekt, bidrar till mer eller mindre jämställda löner krävs omedelbart tillägg med krav om redovisningsplikt, i den delen, i både myndighetens regleringsbrev och förordning med instruktion.

Stockholm den 1 oktober

2013

Mattias Jonsson (S)

Gunilla Carlsson i Hisings

Backa (S)